

УДК 342.951
DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(42\).1001](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(42).1001)

А. А. Чепіжко
orcid.org/0000-0002-7395-9541
ад'юнкт

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОРЯДКУ ВИДАЧІ ЗБРОЇ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ПРОТИ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Вступ. На час воєнного стану цивільним громадянам України, іноземцям та особам без громадянства законодавство України надало право чинити спротив збройній агресії Російської Федерації або інших держав, використовуючи вогнепальну зброю та боєприпаси до неї. Але таке право на застосування та використання зброї покладає на людей цілу низку обов'язків та відповідальності про яку ми поговоримо нижче в дослідженні.

Через кілька днів після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну, український парламент ухвалив закон "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України" від 03.03.2022 року №2114-ІХ. А Президент України його відразу підписав. Цей документ надав цивільним громадянам України, іноземцям та особам без громадянства право в період дії воєнного стану чинити спротив збройній агресії Російської Федерації або інших держав, використовуючи вогнепальну зброю та боєприпаси до неї, бажаючи захистити суверенітет своєї держави, життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку людини як найвищої соціальної цінності, враховуючи положення частини першої статті 65 Конституції України, згідно з якою захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України [1].

Аналіз основних досліджень та публікацій. На теперішній час правові проблеми обігу вогнепальної зброї під час воєнного стану та широкомасштабного вторгнення військ Російської Федерації та територію України потребує вивчення та дослідження. Тому стаття присвячена вивченню питань законотворчого процесу щодо легалізованого обігу зброї у зв'язку з вторгненням агресора та вивчення питань та проблем можливих наслідків озброєння цивільного населення для самозахисту та захисту цілісності територій України в зв'язку з прийняттям ряду Законів України.

Постановка завдання. Головним завданням та метою даного дослідження є вивчення законності та закріпленості питань правового режиму видачі вогнепальної зброю та боєприпасів до неї, закріплення основних прав та обов'язків громадян при використанні її та врегулювання інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийняття вище вказаного закону "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України" від 03.03.2022 року №2114-І, стало для нас вимушеною та необхідною відповіддю на злочинні дії окупантів: захоплення мирних громадян, обстріли українських міст, лікарень та дитячих садочків, масові вбивства мирного населення, мародерство.

В період першого місяця широкомасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, було пошкоджено або знищено українську інфраструктуру, зруйновано або пошкоджено вже понад триста мостів, понад 8 тисяч кілометрів доріг мають бути відремонтовані або взагалі відновлені, а десятки мостів підірвані. Крім того, окупанти цинічно знищували помешкання людей, завдаючи своїми злочинними діями величезні руйнування та збитки. Після звільнення вище вказаних областей Збройними силами України, було виявлено сотні тіл закатованих і вбитих російськими окупантами мирних мешканців, могили та поховання з сотнями тіл українців, що є свідченням геноциду росіянами проти цивільного населення України. За даними правоохоронців були встановлені численні випадки масового вбивства мирних жителів, зґвалтування, пограбування, мародерства, викрадення та страти цивільних осіб, які були офіційно підтверджені міжнародними інституціями ООН.

Всі ці події, ракетні удари в перші дні були найскладніші у спротиву проти російської агресії. Тому на початку було важливо чинити тотальний опір агресору. Посилювати наші збройні сили, які героїчно боронитимуть нашу землю, наших дітей та наше мирне майбутнє. В Україні було оголошено президентом України тотальну та повну мобілізацію українських військових на 90 днів [2]. І це вже стало очевидним в перші дні війни.

Широкомасштабне вторгнення російських військ на територію України, стало поштовхом держави озброювати добровольців, котрі готові захищати своє місто та державу від російських окупантів. Тому Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, закликали усіх, хто був готовий та вмів тримати зброю, вступати до лав Сил територіальної оборони Збройних сил України.

Наприклад, в столиці України місті Києві ввечері 24 лютого 2022 року почали масово озброювати громадян, розпочали видавати автомати цивільним особам за дуже спрощеною процедурою, тисячі одиниць зброї були видані громадянам для захисту свого міста. У Києві була міська територіальна оборона, в складі Внутрішніх військ України та добровільні територіальні формування громадян, котрим за інформацією Міністра внутрішніх справ України, в Києві, такому формуванню в перші години першого дня війни було видано близько десяти тисяч автоматів. А, наприклад, в місті Суми, 24 лютого, зброю видавали всім хто хотів, привозили вантажівками та видавали зброю та боєприпаси до неї фіксації документів та будь яких обліків.

Тому саме активні дії та широкомасштабне вторгнення російських військ на кордон України з території Російської Федерації та Білорусії, атаки на прикордонні підрозділи та пункти пропуску з застосуванням артилерії, важкої техніки та стрілецької зброї в межах Луганської, Сумської, Харківської, Чернігівської, Житомирської областей та областей з боку анексованого Криму спричинило необхідність для видачі масово зброї на вище вказаних територіях цивільним особам, які потім були сформовані в підрозділи територіальної оборони під командуванням Збройних Сил України.

Нормами закону порядок передбачений, однак ми хочемо проілюструвати та спів ставити реальний стан в період першого місяця війни. Оскільки він протікав в хаотичному порядку, зброю, наприклад, в місті Києві видавали кому завгодно, були відсутні будь які обліки, чи структури які повинні були забезпечити системність та цільову визначеність процедури видачі зброї. Оскільки законом який ми проаналізуємо нижче, є чіткий регламент видачі зброї, який не дотримувався що спричинило отримання великої кількості зброї різними категоріям цивільних осіб, без будь якої фіксації та фільтрації. Однозначно, має бути лібералізація доступу і порядку володіння зброєю. Всю ту зброю, яку роздали, швидше за все, вже в повному обсязі ніхто не поверне, але всі, в кого є видана в той час бойова зброя, повинні звернутися до органів Національної поліції України і облікувати чи повернути її. Не можна дозволити мати на руках незареєстровану зброю, це безумовно, не законно та спричинює вже сьогодні значні проблеми в незаконному обігу зброї та застосування її проти мирних цивільних жителів України. Тому, на нашу думку, з примусовою реєстрацією будуть виникати складнощі, але потрібно знаходити методику вирішення даної проблеми.

Аналіз закону визначає нам процедуру та суб'єктів, які ми продемонструємо для порівняння та ілюстрації ситуації з обігом зброї, її застосуванням та порядком отримання.

У період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (надалі- цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав.

Законодавством України, для відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у період дії воєнного стану виокремлені види осіб котрі можуть брати участь у захисті України:

– Цивільні особи, котрі можуть отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України, а саме Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боєприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав» №175 від 07.03.2022 року [3];

– громадяни України, котрі можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та боєприпаси до неї.

Видача вогнепальної зброї і боєприпасів до неї здійснюється на підставі особисто поданої цивільною особою до уповноваженого органу письмової заяви про участь у відсічі збройної агресії та видачу вогнепальної зброї та/або боєприпасів до неї за наявності документу, що посвідчує особу, офіційно визначеного та затвердженого частиною першою статті 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що посвідчують громадянство України, посвідчують особу, чи її спеціальний статус» або паспортного документу іноземця. Серед таких документів, що оформлюються в Україні із застосування засобів Єдиного державного демографічного реєстру, відповідно до функціонального призначення поділяються на : 1) документи, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України (паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт України, службовий паспорт України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідчення особи на повернення в Україну, тимчасове посвідчення громадянина України) та документи, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус (посвідчення водія, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідка на постійне проживання, картка мігранта, посвідчення біженця, проїзний документ біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового

захисту, проїзний документ особи, якій надано додатковий захист).

Дана кваліфікація документів що оформлюються Україні із застосування засобів Єдиного державного демографічного реєстру передбачена у Законі України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 року №5492-VI [4].

А також до письмової заяви, щодо видачі вогнепальної зброї і боєприпасів до неї додаються ще копія документа, що посвідчує особу, засвідчену власноруч особою, яка її подає та за наявності в особі копії військового квитка осіб рядового, сержантського і старшинського складу, військового квитка офіцера запасу, копія посвідчення пенсіонера або ветерана військової служби, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Служби судової охорони, державної пожежної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, служби цивільного захисту, податкової міліції, Бюро економічної безпеки України чи Державної кримінально-виконавчої служби України, посвідчення члена громадського формування з охорони громадського порядку, дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної зброї, посвідчення про нагородження відзнакою «Вогнепальна зброя», посвідчення учасника війни, посвідчення учасника бойових дій.

Після отримання громадянами вогнепальної зброї, їм видається документ у вигляді довідки на отриману вогнепальну зброю та боєприпаси. В такій довідці зазначається дата, місце видачі зброї, дані отримувача, вид зброї, її ідентифікаційні номери та орган який видав зброю. Цивільна особа, отримавши вогнепальну зброю закріплюється за підрозділами поліції або органами територіальної оборони, їх залучають до виконання оборонних завдань і забезпечення правопорядку на вулицях.

За законодавством України, а саме Наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час воєнного стану» №170 від 01 березня 2022 року [5], передбачені й ті категорії цивільних осіб, яким вогнепальна зброя та боєприпаси до неї не видаються:

- неповнолітнім особам;
- недієздатним особам або особам з обмеженою дієздатністю за рішенням суду, що набрало законної сили;
- притягнутим два чи більше разів протягом року до адміністративної відповідальності за цілий перелік правопорушень (до категорії даних правопорушень відносять, наприклад, вчинення

дрібного хуліганства, стрільба зі зброї в населених пунктах, керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, вчинення домашнього насильства та інші);

- особи відносно яких складені повідомлення про підозру або наявність інформації про складання щодо такої особи повідомлення про підозру, що не вручене через не встановлення її місцезнаходження;

- особи котрі мають судимість за тяжкі або особливо тяжкі злочини, а також яка не погашена чи не знята в установленому порядку;

- особи, відносно яких протягом року були винесені рішення суду про конфіскацію чи вилучення зброї;

- систематичне порушення вимог «Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 року №622 [6], щодо зберігання, перевезення, використання раніше придбаної зброї, пристроїв (притягнення два чи більше разів протягом року до адміністративної відповідальності за статтями 174, 190, 191, 193, 194 та 194 Кодексу України про адміністративні правопорушення [7];

- особи котрі вже отримали вогнепальну зброю відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боєприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав» №175 від 07.03.2022 року, але окрім випадків втрати вогнепальної зброї при відсічі збройної агресії та подання відповідальної заяви.

Національна поліція може вилучати видану відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боєприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав» №175 від 07.03.2022 року вогнепальну зброю у таких випадках: самоусунення громадянина від участі у відсічі збройної агресії країни-агресора; зміна місця постійного проживання; неспроможність дати відсіч збройної агресії; вчинок чи діяння особи, що дискредитує особу; вчинення кримінального правопорушення із застосуванням вогнепальної зброї або погрозою його застосування; порушення громадянином гро-

мадського порядку; порушення громадянином вимог зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї; вживання громадянином заборонених речовин, тощо.

Якщо говорити про відповідальність за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, відповідно до законодавства України у період дії воєнного стану цивільні особи можуть не нести відповідальності у разі:

- відбиття нападу або попередження загрози нападу на об'єкти, що охороняються;
- звільнення заручників чи військовополонених, захоплених військових або цивільних об'єктів, перешкоджання такому захопленню;
- знищення зброї, бойової техніки, транспортних чи технічних засобів, які перебувають у користуванні людей, причетних до збройної агресії;
- захисту цивільних або об'єктів від нападу;
- запобігання чи припинення діяльності, затримання, роззброєння або знешкодження людей, причетних до збройної агресії;
- припинення дій людей, які вчинили чи вчиняють правопорушення;
- припинення дій людей, котрі перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії;
- припинення дій людей, які становлять або можуть становити небезпеку особам, залученим до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії, чи іншим особам.

Відповідно до статті 43-1 Кримінального кодексу України не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, забороненими міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [8].

Видані вогнепальна зброя та боеприпаси підлягають поверненню цивільною особою протягом 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану органам Національної поліції України. Всі відомості про повернення цивільною особою вогнепальної зброї та/або невикористаних боеприпасів до неї або вилучення їх підлягають внесенню відповідним органам Національної поліції України до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

У разі порушення цієї вимоги громадянином, котрий отримав дану зброю, людина нести кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, боеприпасами або вибуховими речовинами. Дана норма зазначена у статті 263 Кримінального кодексу України[8].

Висновки. Одним із найрішучіших кроків Верховної Ради перші дні війни стало ухвалення закону «Про Забезпечення участі цивільних осіб у захисті України». Саме під час воєнного стану, задля захисту своєї держави, цивільні особи та громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії російських військ та мають змогу отримати вогнепальну зброю та боеприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, установлених Міністерством внутрішніх справ України. Та саме головне, полягає в тому, що застосування громадянами такої зброї, прирівнюється даним законом, до застосування її як військовослужбовцями під час виконання службових завдань щодо відсічі ворога, та не несуть за це відповідальності.

Тому, після прийняття даного Закону, ухвалений парламентом за основу за день до початку війни, законопроект №5708, зі зрозумілих причин відійшов на другий план. А питання що стосуються врегулювання та упорядкування обігу зброї в Україні в часи воєнного стану є надважливими та багатоаспектними, що потребує законодавчого регулювання, та швидкості прийняття змін зі зміною ситуації на фронті та в цілому у суспільстві.

Література

1. Конституція України, Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24.02.2022 №65/2022, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>.
3. Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боеприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав» №175 від 07.03.2022 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0295-22#Text>.
4. Законі України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 року №5492-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#n119>.
5. Наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час воєнного стану» №170 від 01 березня 2022 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text>.
6. Інструкція «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими

снарядами нескортої дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин та вибухових матеріалів», затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 №622, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#n910>.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

8. Кримінальний кодекс України, Закон України від 05.04.2001 року №2341-III, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Анотація

Чепіжко А. А. Актуальні питання порядку видачі зброї в період дії воєнного стану проти збройної агресії Російської Федерації. – Стаття.

На сьогодні постане багато запитань, як так сталося, що у цивілізованому та глобалізованому світі двадцять першого століття, коли ще в кожного є пам'ять про дві криваві війни, стала можливою агресія небачених із 1939 року масштабів. Ця війна, стала першою в історії людства, яка відбувається за часів існування соціальних мереж, мобільних телефонів, з яких можна керувати навіть супутниками, самих супутників, з яких видно все живе і не живе на землі, атомних електростанцій, котрі можуть нанести великої загрози людству, бойових дронів та багато інших високо технологічних та професійних складових сучасної цивілізації.

Причин цієї війни можна називати багато, як політичних, психологічних так і технічних. Але саме головне, що вона приносить не лише втрати з боку економіки, а несе небачені втрати людського життя.

Україна та українці вже обрали для себе головний напрямок в ці тяжкі для нас часи. Ми обрали, захищати свою державу, свою землю, свою родину та близьких, мирне та благополучне життя для наших дітей. Це особливо сьогодні набуло свого поширення, адже Україна змушена знову відстоювати свою незалежність та свої кордони. Тому, як ніколи, ми нині та наша держава стає міцнішою та боєздатною. Кожен українець, будь-якою своєю участю на сьогодні стоїть на сторожі недоторканості кордонів України, виконує миротворчі дії щодо зміцнення своєї країни, допомагає потребуючим у допомозі та береже в державі та родині спокій та правопорядок.

Кожному громадянину та цивільній особі нашої держави повинно вистачити взаєморозуміння, мудрості та сили духу для збереження України єдиною та незалежною, сил у забезпеченні стабільності та спокою для мирного майбутнього наших дітей.

Україна вистоїть та доведе всьому цивілізованому світові, що ми – українці, справжня нація, ми нація і держава, котра здатна себе захищати й російська агресія проти нас робить нас єдиною та консолідованою державою.

Ключові слова: зброя, вогнепальна зброя, боеприпаси, війна, агресія.

Summary

Chepizhko A. A. Current issues of the procedure for issuing weapons during the state of war against the military aggression of the russian federation. – Article.

Today there are many questions as to how it happened that in the civilized and globalized world of the first twenty-first century, when everyone still has the memory of two wars, aggression on a scale unprecedented since 1939 became possible. This war was the first in the history of mankind that took place during the existence of social networks, mobile phones, from which you can control even the satellites, the satellites themselves, which can see everything living and not living on earth, nuclear power plants, which can cause great harm to people, combat drones and many other high-tech and professional components of modern civilization.

There are many reasons for this war, both political, psychological and technical. But the main thing is that it brings not only losses on the side of the economy, but also an unprecedented loss of human life.

Ukraine and Ukrainians have already turned to the main direction in these difficult times for us. We have turned to protect our state, our land, our homeland and our neighbors, a peaceful and prosperous life for our children. Especially nowadays this has become widespread, because Ukraine is forced to stand up for its independence and its borders again. That is why, as never before, we and our state are becoming stronger and more vigorous. Every Ukrainian, with any and all of his or her participation today, stands guard over the insecurity of Ukraine's borders, performs peacekeeping actions to strengthen his or her country, helps those in need of help and protect peace and order in the state and in his or her homeland.

Every citizen and civilian of our state must have enough understanding, wisdom and strength of spirit to keep Ukraine united and independent, and the strength to ensure stability and peace for the peaceful future of our children.

Ukraine will stand up and tell the entire civilized world that we are Ukrainians, a real nation, we are a nation and a state that is able to defend itself, and Russian aggression against us makes us a united and consolidated state.

Key words: weapons, firearms, ammunition, war, aggression.